

ETO: 343.91-053.6

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

ETO: 343.815:343.848(497.11)

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

A FIATALKORÚ BŰNELKÖVETŐK RESZOCIALIZÁCIÓJA A JAVÍTÓINTÉZETI NEVELÉS SORÁN

THE RESOCIALISATION OF JUVENILE OFFENDERS
THROUGH EDUCATION IN CORRECTIONAL INSTITUTIONS
RESOCIJALIZACIJA MALOLETNIH UČINIHOCA KRIVIČNIH DELA
TOKOM VASPIITNOG RADA U POPRAVNOM DOMU

BOGNÁR EMESE

egyetemi hallgató

Újvidéki Egyetem, Jogtudományi Kar, Újvidék, 4. évfolyam

Európa Kollégium Egyetemista Központ, Újvidék – Jogi Műhely

Mentor: Dr. Dudás Attila egyetemi rendes tanár

bognaremesel2@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÓ • Munkám fő témája a fiatalkorú bűnelkövetők reszocializációja, vagyis a 14 és 18 év közötti fiatalok társadalomba való beilleszkedéséhez hozzájáruló intézkedések vizsgálata Szerbiában. Ebben az eljárási rendben, azaz a büntetőjogi szankciók alkalmazása során megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a bűnelkövetők életkorára, ugyanis a szigorú büntetés helyett napjainkban a reszocializáción, az oktatáson és a személyiségfejlesztésen van a fő hangsúly. Ebben az életszakaszban elengedhetetlen számukra a megfelelő támogatás és segítségnyújtás, melyet a javítóintézet falain belül megkaphatnak. – Dolgozatomban választ keresek azokra a kérdésekre is, hogy miként lehet hatékonyan kezelni és rehabilitálni a fiatalkorú elkövetőket, hogy az intézkedés után sikeresen tudjanak majd beilleszkedni a társadalomba. A javítóintézet keretein belül zajló nevelési intézkedések sikeressége érdekében elengedhetetlen a megfelelő szintű oktatás és szakképzés, a munkavállalási lehetőség és a közösségi kapcsolatok biztosítása. Négy reszocializációs intézkedéssel foglalkozom részletesebben, ezek: a munka, az oktatás, a közösségi és kulturális tevékenység, valamint a jutalmazási rendszer.

KULCSSZAVAK • fiatalkorú bűnelkövetők, fiatalkori bűnözés, javítóintézet, nevelés, reszocializáció

BEVEZETŐ

Az elmúlt időszakban a fiatalkori bűnözés fokozódása figyelhető meg bizonyos bűncselekmények elkövetésekor. Épp ezért egyre gyakrabban merül fel az a kérdés, hogyan lehet hatékonyan kezelni és rehabilitálni a fiatalkorú bűnelkövetőket úgy, hogy az ilyen jellegű intézkedések után sikeresen tudjanak majd beilleszkedni a társadalomba. A fiatalkorúak reszocializációja kiemelten fontos, mivel ez segítheti megelőzni visszaesésüket, és támogatja őket a sikeres újrakezdésben. A reszocializációs programok és támogatások lehetővé teszik, hogy a fiatalok megtanuljanak pozitív döntéseket hozni, fejlesszék készségeiket és képességeiket, valamint hogy megtalálják a helyüket a társadalomban. Ezáltal csökkenthető a fiatalkori bűnözési arány, növelhető a társadalmi integráció esélye, ami segítheti a fiatalokat abban is, hogy jövőre vonatkozó elképzeléseik és céljaik összességében kedvező, pozitív irányt vegyen. A fiatalkorúak reszocializációja hozzájárul a társadalom egészének biztonságához és jólétéhez is.

A javítóintézetek hagyományosan fontos szerepet töltenek be a fiatalkorú bűnelkövetők újranevelésében. Dolgozatom célja, hogy feltárja és bemutassa a javítóintézeti nevelés során alkalmazott reszocializációs programokat és módszereket.

ANYAGI-JOGI HÁTTÉR

KORHATÁR. A korhatár meghatározása kiemelten fontos a büntetőjogi szankciók alkalmazásakor. Szerbiában a büntethetőségi korhatárt *A fiatalkorú bűnelkövetőkről és büntetőjogi védelméről szóló törvény* (Fbbv.: 3. szakasz, 1–3. bekezdés) szabályozza.

Fiatalkorú bűnelkövetőnek számít az a személy, aki a bűncselekmény elkövetésének pillanatában betöltötte 14. életévét, viszont a 18-at még nem. A szerb büntetőjogi szakirodalom a fiatalkorú bűnelkövetőket két csoportra osztja: fiatalabb és idősebb fiatalkorúakra. Fiatalabb fiatalkorúnak minősül az a személy, aki a bűncselekmény elkövetésekor betöltötte már tizennegyedik életévét, de még nincs tizenhat éves, míg az idősebb fiatalkorú az, aki az elkövetés időpontjában betöltötte tizenhatodik életévét, viszont tizennyolc évnél még fiatalabb. Ez a két csoport büntetőjogilag felelősségre vonható.

Felmerül a kérdés, hogy a tizennégy évnél fiatalabb bűnelkövetők felelősségre vonhatók-e. Ezeket a személyeket a törvény szerint nem lehet büntetőjogilag felelősségre vonni, mivel náluk még nem állapítható meg a bűnösség, azaz a szándékos vagy gondatlan bűnelkövetés (Fbbv.: 2. szakasz, 1. bekezdés).

A 14. életévüket be nem töltött személyekkel szemben nem lehetséges büntetőjogi szankciót alkalmazni, és esetükben csak a családi kapcsolatokat szabályozó jogszabályok által előírt intézkedések alkalmazhatóak (STOJANOVIC 2020: 401).

A FIATALKORÚ BŰNELKÖVETŐKKEL SZEMBEN KISZABHATÓ SZANKCIÓK. A fiatalokkal szembeni büntetőeljárás sajátossága, hogy külön fel kell mérni a büntetőjogi eljárás vagy nevelő intézkedés célszerűségét, mert a fiatalok fejlődése és viselkedése jelentősen különbözik a felnőttektől. A kiskorúak gyakran még nem rendelkeznek teljesen kifejlett értelmi és döntéshozó képességgel, ezért fontos figyelembe venni az életkorukból adódó sajátosságokat és szükségleteket. A büntetőjogi vagy a nevelő intézkedés célja a fiatalkorúak esetében nemcsak a büntetés, hanem a nevelés, a rehabilitáció és a jó társadalmi példák elfogadásának ösztönzése. Kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy a bíróság az eljárás során figyelembe vegye a fiatalok fejlődési szakaszát, környezetüket, családi hátterüket és egyéb tényezőket, amelyek befolyásolhatják viselkedésüket és jövőbeli kilátásaikat. Ezenkívül elengedhetetlen az elkövetett bűncselekmény súlyosságának felmérése, valamint a *Büntető törvénykönyv*ben előírányzott büntetési tételek figyelembevétele (vö. Btk.).

Enyhébb bűncselekmények esetén többek között bírósági megrovás, fokozott szülői felügyelet, súlyosabb bűncselekmények esetén pedig fokozott gyámhatósági felügyelet, nevelőintézetbe való beutalás szabható ki. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetbe való elhelyezése csak a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén lehetséges, amennyiben azt a büntetőjogi felelősség mértéke indokolja, és amikor nem bizonyul elegendőnek a nevelő és javító intézkedések kiszabása.

A fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben kiszabható szankciók egyik alapvető fajtája a nevelő jellegű intézkedés, mégpedig a börtönbüntetés és bizonyos biztonsági intézkedések mellett (STOJANOVIC 2020: 403). Ez a kategória tovább osztható három alcsoportra: nevelő jellegű figyelmeztetésre, illetve útmutató intézkedésre, fokozott felügyeleti intézkedésre és intézményes nevelési intézkedésre (Fbbv.: 11. szakasz).

A figyelmeztető és útmutató intézkedéseket a bíróság olyan esetekben szabja ki, amikor azok elegendőnek bizonyulnak a fiatalkorú személy viselkedésének és magatartásának befolyásolására. Ebbe a csoportba sorolható a bírósági megrovás és a speciális kötelezettség. Előbbi olyan esetekben kerül kiszabásra, ha az elkövető bűncselekményhez való hozzáállásából és magatartásából arra lehet következtetni, hogy elegendőnek fog bizonyulni a megrovás. Ez a legenyhébb nevelő intézkedés (STOJANOVIC 2020: 407). Az utóbbi eljárás olyan kötelezettségeket foglal magában, amelyek közül a bíróság egyet vagy

többet is kiszabhat a fiatalkorú elkövetővel szemben. Idetartozik többek között a károsulttól való bocsánatkérés, az elkövető saját lehetőségeihez igazodó kártérítés, a különböző önkéntes szervezetek munkájában való részvétel. Ezeknek a kötelezettségeknek a nagy része legfeljebb egy évre szabható ki, mialatt a bíróság felcserélheti vagy megszüntetheti őket (STOJANOVIĆ 2020: 408).

A szerb jogrendszer négyfokozatú felügyeleti intézkedést irányoz elő attól függően, ki köteles a fokozott felügyeletet biztosítani: a szülő, a család, a gyámhatóság vagy a fiatalkorúak nevelésére, oktatására létrehozott intézmény – nappali ellátással. Amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy az intézkedés sikeréhez hozzájárulhat, a fokozott felügyeleten kívül a fiatalkorúra speciális kötelezettségeket is kiszabhat. A felügyelet időtartamának alsó határa hat hónap, és legfeljebb két évig tarthat.

Kutatásom szempontjából a nevelő intézkedések közül a harmadik csoportra, vagyis az intézményi nevelő intézkedésekre fektettem a legnagyobb hangsúlyt. Akárcsak az előbbieknél, ezt a kategóriát is tovább lehet csoportosítani, mégpedig: oktatási intézménybe való beutalásra, javítóintézeti nevelésre és ideiglenes kényszergyógykezeltésre (STOJANOVIĆ 2020: 410).

Ezeket a szankciókat olyan fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben szabhatja ki a bíróság, akiknél tartósabb nevelő intézkedéseket kell foganatosítani – korábbi környezetüktől teljesen elzárva őket (Fbbv.: 11. szakasz, 4. bekezdés). Az intézményi keretek között folyó kezelés elsődleges célja a súlyos magatartási problémákkal küzdő fiatalok viselkedésének és társadalmi készségeinek fejlesztése, amire már iskolai vagy közösségi környezetük nem alkalmas. Ennek érdekében általában széles körű terápiás és oktatási programokat alkalmaznak, melyek új kiindulópontot teremthetnek a pozitív irányba elmozduló egyén fejlődéséhez.

Az oktatási intézménybe való beutalást a bíróság olyan fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben alkalmazhatja, akiknek folyamatos felügyeletre van szükségük hivatásos nevelők közreműködésével, mégpedig eddigi környezetüktől elzárva. Ilyen intézményben a fiatalkorú legkevesebb hat hónapig, legfeljebb két évig tartózkodhat azzal a feltétellel, hogy a bíróság hat hónapos időintervallumokban felülvizsgálja a további ott-tartózkodás szükségességét (Fbbv.: 20. szakasz, 1–2. bekezdés).

Az ideiglenes kényszergyógykezeltés olyan fiatalkorúaknál alkalmazandó, akiknek testi és szellemi fejlődésükből kifolyólag nem szabható ki intézményi kezelés vagy javítóintézeti nevelés. Ez az intézkedés a kötelező pszichiátriai kezelés vagy az alkoholfüggőségben szenvedők kényszergyógyítása helyett szabható ki, amennyiben biztosítható a fiatalok ott-tartózkodása, illetve kezelése, és ha ez bizonyul a leghatékonyabbnak a fiatalok gyógyulása szempontjából. A nevelő intézkedés minimális időtartama nem definiált, a fiatalkorú

addig marad az intézetben, ameddig ez szükséges a sikeres gyógyulás érdekében, de 21. életévének betöltésekor átkerül egy másik intézménybe, ahol már kényszergyógykezelési biztonsági intézkedések kerülnek végrehajtásra (Fbbv.: 21. szakasz, 1–4. bekezdés).

JAVÍTÓINTÉZETI NEVELÉS

ÁLTALÁNOSÁGBAN A JAVÍTÓINTÉZETI NEVELÉSRŐL. A javítóintézeti nevelés szükségessége több tényezőre vezethető vissza, melyek közül kiemelném a súlyos viselkedési problémák kezelését. Ez az intézkedés lehet néha az egyetlen hatékony megoldás a fiatalok bünelkövető viselkedésének javítására, mivel ott megkaphatja azt a mértékű segítségnyújtást és támogatást, amire szüksége van magatartási problémái kezeléséhez, és pozitív döntéshozó képességének kialakításához, ami majd hozzájárulhat azokhoz a pozitív változásokhoz, amelyek életét rendes mederbe terelhetik.

A bíróság azokban az esetekben fogja elrendelni a javítóintézeti nevelést, amikor a fiatal számára elengedhetetlen a korábbi környezetétől való teljes elszakadás, valamint ezzel párhuzamosan a fokozott felügyelet és a specifikus nevelési programok alkalmazása (Fbbv. – törvénytervezet: 21. szakasz, 1. bekezdés). „Az intézetben folyó nevelés célja a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, [...] iskolázottsága, szakmai képzettségének fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése” (RAJZINGER 2005: VII. 3.).

Ez a legszigorúbb nevelési intézkedés, amely sok hasonlóságot mutat a fiatalok bünelkövető-végrehajtási intézetbe való beutalásával. A lényegi különbség az anyagi-jogi meghatározásban rejlik, ugyanis a javítóintézeti nevelés nevelő intézkedésnek számít, míg a másik büntetésnek, ezáltal különbözik az elkövetők köre is, akikkel szemben kiszabható.

Mielőtt a bíróság a javítóintézeti nevelés alkalmazása mellett dönt, különösen nagy gondossággal kell hogy megvizsgálja a fiatalok bünelkövető személyi körülményeit, az elkövetett bűncselekmény súlyosságát, valamint az esetleg már előzőleg kiszabott büntetőjogi vagy szabálysértési bírságokat (Fbbv. – törvénytervezet: 21. szakasz, 2. bekezdés). A fiatalok elkövető a javítóintézetben legalább hat hónapig, legfeljebb négy évig tartózkodhat, azzal a kikötéssel, hogy a bíróság hat hónapos időintervallumokban felülvizsgálja az intézkedés hatékonyságát. Amennyiben a vizsgálat során olyan új, releváns tényezők jelenlétét állapítják meg, melyek indokolják a javítóintézeti nevelés megszüntetését, azt felfüggesztheti vagy helyettesítheti más nevelési intézkedéssel együtt (Fbbv.: 21. szakasz, 3. bekezdés).

A fiatalokorúak jogait, kötelezettségeit, a reszocializációs eszközöket, a feléjük irányuló bánásmódot a javítóintézetek házirendje szabályozza (PRAVILNIK 2006). A javítóintézeti nevelésben részesülő fiatalokorúakat különböző jogok illetik meg, illetve kötelezettségek terhelik az intézet falain belül. Annak érdekében, hogy teljes körűen érvényesíthessék jogaikat, érkezésük alkalmával kötelességük megismerkedni a házirenddel – anyanyelvükön vagy számukra érthető nyelven (PRAVILNIK 2006: 2. szakasz).

Az intézet belső terei a munkafolyamat minél hatékonyabb lebonyolítása végett öt különböző részlegre vannak felosztva: a befogadó osztályra (ahol a fiatalokorúak fogadása történik), az általános osztályra (ahol az általános program kerül megvalósításra), az intenzív osztályra (ahol az intenzív program zajlik), az elbocsátó osztályra, valamint a női osztályra (PRAVILNIK 2006: 4. szakasz).

Az intézetbe kerülő fiatalokorú érdekében kiemelten fontos az életkorához, szellemi fejlettségéhez és magatartásához igazodó reszocializációs program részletes és alapos kidolgozása. Mindegyikükkel külön kell foglalkozni, és külön tervet kell készíteni intézetbe kerülésük alkalmával. El kell dönteni, mely programban és oktatási csoportban fognak részt venni, melynek során döntő jelentőséggel bír magatartásuk és az elkövetett bűncselekmény minősítése. A besorolásról szóló döntést az intézet igazgatója hozza meg a program összeállításával és végrehajtásának nyomon követésével megbízott szakértői csoport javaslatára. Ezt a csoportot maga az igazgató nevezi ki, és hat szakértőből áll, akik különböző szakterületeken tevékenykednek: egy-egy tag a befogadó osztályt, az oktatási, a képzési és foglalkoztatási szolgálatot, az iskolát, a biztonsági szolgálatot képviseli, de helyet kap benne a nevelőcsoport nevelője is (PRAVILNIK 2006: 5. szakasz).

Az intézeti élet első állomása a befogadó osztály. A fiatalokorú bekerülésének napjától számítva legfeljebb harminc napot tölthet itt. Ez alatt az idő alatt fő hangsúlyt eddigi viselkedésének tanulmányozása és a személyéhez illő program javaslatának kidolgozása kap. Ebben a szakaszban is már szakértők foglalkoznak a fiatalokorúval, pontosabban: egy pszichológus, egy pedagógus és egy szociális munkás (PRAVILNIK 2006: 13. szakasz, 1–4. bekezdés).

RESZOCIALIZÁCIÓS INTÉZKEDÉSEK. Az első reszocializációs intézkedés a *munka*, amely az intézménylakó számára egyaránt jelent jogot és kötelezettséget. A munkavégzés célja a fiatalokorú munkaképességének, munkavégzési szokásainak, szakmai ismereteinek megszerzése, gyarapítása, nem utolsósorban pedig a jövedelemszerzés. Az így szerzett pénzt félreteheti az intézményen kívüli életre, későbbi boldogulására vagy saját igényei kielégítésére. *A Szerb Köztársaság alkotmányának* 66. cikke kimondja, hogy a 18. életévüket be

nem töltött személyek nem végezhetnek egészségükre vagy erkölcsükre káros munkát. Ezt a szabályozást természetesen az intézményen belül is tiszteletben kell tartani.

A fiatalok a rájuk bízott feladatokat az intézmény falain belül, az intézmény műhelyeiben vagy az intézményen kívül, az adott helyi közösség területén végzik (PRAVILNIK 2006: 33. szakasz, 4. bekezdés). Mivel az oktatás jelentősége megkérdőjelezhetetlen, a munkavégzés nem mehet ennek kárára. Azoknak a személyeknek, akik a kötelező oktatás mellett vállaltak munkát, négy órára van korlátozva a napi munkaidejük, míg azok, akik nem részesülnek oktatásban, naponta legfeljebb hét órát dolgozhatnak (PRAVILNIK 2006: 33. szakasz, 5. bekezdés).

A biztonságos munka, valamint a személyiségfejlődés érdekében a fiataloknak lehetőségük, sőt kötelességük részt venni különböző szakmai képzéseken, melyek végzése során a szükséges védőeszközökkel, védőfelszerelésekkel rendelkeznek. Oktatók felügyelik a rájuk bízott feladatok elvégzését, ami hozzájárulhat az intézetből való kikerülés utáni könnyebb elhelyezkedéshez és munkavállaláshoz. Az elvégzett munkáért az intézmény lakója bérre jogosult, melynek havi összege nem lehet kisebb a Szerb Köztársaságban érvényes minimálbér 20%-ánál (PRAVILNIK 2006: 35. szakasz, 1. bekezdés).

A javítóintézeti nevelés keretein belül a munka mellett léteznek egyéb programok is, melyek nagymértékben hozzájárulnak a fiatalok bünelkövető reszocializációjához. Ezek közül is kiemelkedik az *oktatás*, valamint a szakmai képzés, melyről az előzőekben már szó volt. Az oktatás több szempontból is jelentős: lehetőséget ad a személyiségfejlődésre, míg az oktatás által biztosított esélyegyenlőség elősegítheti a fiatalok jövőbeli jobb kilátásait, lehetőséget biztosít az intézménylakóknak ahhoz, hogy sikereket érjenek el, és pozitív visszajelzéseket kapjanak, ami segítheti őket önértékelésük megerősítésében és motivációjuk fenntartásában. Az oktatás révén új célokat és érdeklődési területeket fedezhetnek fel, amelyek segíthetik őket pozitív irányba forduló fejlődésükben.

Egyébként az intézmény köteles hosszú távú együttműködést kialakítani a közeli helyi iskolákkal, ami lehetővé teszi lakóinak általános és középiskolai oktatását. Azok az intézetlakók, akik még nem fejezték be általános iskolai tanulmányaikat, kötelesek beiratkozni arra az évfolyamra, amelyen megszakadt intézeten kívüli képzésük. Ha az intézmény keretein belül nincs olyan jellegű szakképzés, amely iránt a fiatalok bünelkövető érdeklődést mutat, az intézmény igazgatójának beleegyezésével lehetősége nyílik a javítóintézeten kívüli oktatásra, ha ez nem hátráltatja és akadályozza a nevelési intézkedés végrehajtását (PRAVILNIK 2006: 51. szakasz, 1–3. bekezdés).

A kötelező általános és középiskolai oktatáson kívül más képzési jelleű események megszervezésére is sor kerülhet: előadásokra, tanfolyamokra, továbbképzésekre, amelyek illeszkednek a fiatalkorúak érdeklődési köréhez, és lehetőséget biztosítanak számukra a munkaerőpiacon való könnyebb elhelyezkedéshez a javítóintézetből való kikerülésük után (PRAVILNIK 2006: 51. szakasz, 4. bekezdés).

A hatékonyabb munka érdekében a fiatalkorúakat érdeklődési körüktől, készségeiktől függően különböző oktatási csoportokba osztják. Amennyiben igényt tart rá a bentlakó, akkor több csoportba is bekapcsolódhat, azzal a feltétellel, hogy az nem mehet a tanulás és az egyéni programok végrehajtásának kárára (PRAVILNIK 2006: 52. szakasz, 1–2. bekezdés). A javítóintézeti nevelés befejeztével elvégzett tanulmányairól a fiatalkorú bűnelkövető oklevelet kap, amelyből nem derülhet ki, hogy iskolai végzettségét, szakképesítését nevelő intézkedések során szerezte.

Az említett reszocializációs intézkedések mellett a javítóintézetben a bentlakók számára lehetőség nyílik egyéb *közösségi és kulturális tevékenységekre* is. Ezek közé tartoznak az intézeti könyvtár által szervezett események, a rádió- és televízióhasználat, színházi előadások megtekintése stb. A fiatalkorúak megfelelő testi és lelki fejlődése érdekében sportolási lehetőségek is adódnak az intézmény falain belül. Mindezeknek az aktivitásoknak az anyagi hátterét az intézet szavatolja – saját lehetőségeihez mérten.

A közösségi és kulturális tevékenységekben való részvétel több okból is jelentős a fiatalkorú bűnelkövető számára. Elsősorban hozzájárul társas készségeik fejlesztéséhez, például a kommunikáció, az együttműködés és az empátia terén, ezáltal segíthet nekik a konfliktuskezelésben és a pozitív kapcsolatok kialakításában. A javítóintézeti nevelés során kiemelten fontos, hogy a bentlakók építő jellegű aktivitásokkal töltsék szabadidejüket, eltántorítva őket a törvényszegési kényszertől és a káros, önpusztító viselkedéstől. Dolgozatom témája szempontjából is kiemelten fontos az ilyen jellegű eseményeken való részvétel, ugyanis segíthet a fiatalkorúaknak a társadalomba való beilleszkedésben és az általános viselkedési normákhoz való alkalmazkodásban, ami hozzájárul a javítóintézetből való kikerülés utáni reintegrációs folyamathoz.

Annak érdekében, hogy ezeknek a fiataloknak a motivációja ne csökkenjen az idők folyamán, az intézeten belül egy külön *jutalmazási rendszer* került kialakításra. A jó magatartású, munkavégzésre elkötelezett, kiemelkedő teljesítményt nyújtó fiatalkorú számára az intézményvezető különböző kedvezményeket ítélhet meg. Ezeknek a kedvezményeknek a száma összesen tizenöt, amelyek közül egy, de akár több kedvezményben is részesülhet a bentlakó. Idetartoznak többek között a látogatások számának növelése, különböző kulturális és sportrendezvényeken való részvétel, egynapos kirándulások stb.

Ezek a kedvezmények és jutalmak rendkívül fontosak lehetnek a fiatalok bünelkövetők reszocializációjában a javítóintézeti nevelés során. Egyrészt ösztönző hatással lehetnek a bentlakóra, hogy jó magatartást tanúsítson, és jól haladjon a nevelő program végrehajtásában. Ha azt látják a fiatalok, hogy pozitív cselekedeteikért jutalmat kaphatnak, motiváltabbak lesznek a kívánt viselkedési minta elérésében. Másrészt ezek a kedvezmények hozzájárulhatnak az intézeti élet utáni reintegrációhoz, ugyanis, ha megtapasztalják a viselkedés és a jutalmazás közötti összefüggéseket, ahhoz igazíthatják magatartásukat és viselkedésüket, kerülve mindazt, amiért csak büntetés jár. Ezáltal pedig sikeresebben beilleszkedhetnek a társadalomba a javítóintézetből való kikerülés után.

A KÖZTÁRSASÁGI STATISZTIKAI HIVATAL ADATAINAK ELEMZÉSE

A Köztársasági Statisztikai Hivatal¹ minden évben adatgyűjtést végez a fiatalok bűncselekmények típusáról, a fiatalok elkövetők életkoráról, neméről, családi helyzetéről, iskolázottságáról és egyéb releváns kritériumokról (BILTEN 2023). A jelentés alapján készült az alábbi táblázat, amely a fiatalok elkövetők/elkövetések főbb bűncselekménytípusok szerinti adatait tartalmazza tízéves viszonylatban: 2013-tól 2022-ig.

Megnevezés / Év	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények	282	184	197	205	185	174	172	151	181	178
Az emberi és polgári szabadság és jogok elleni bűncselekmények	25	38	29	51	52	45	51	52	45	53
A nemi szabadság elleni bűncselekmények	33	48	12	29	23	31	37	17	25	18
A vagyon elleni bűncselekmények	1607	1203	1143	1172	887	743	763	543	635	506
Gazdasági bűncselekmények	5	2	9	8	11	9	9	6	2	3
A közegészség elleni bűncselekmények	145	141	156	142	156	254	298	259	229	211
A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmények	82	33	29	23	27	20	24	15	32	31

¹ Republički zavod za statistiku Srbije.

A közrend és a nyugalom elleni bűncselekmények	367	295	263	285	197	179	196	128	141	153
Egyéb bűncselekmények ²	102	90	88	117	95	93	126	68	93	60
Összesen	2648	2034	1926	2032	1633	1548	1676	1239	1383	1213

1. táblázat. Fiatalkorú elkövetők/elkövetések főbb bűncselekmény-típusok szerint 2013 és 2022 között Szerbiában (Forrás: BILTEN 2023: 49)

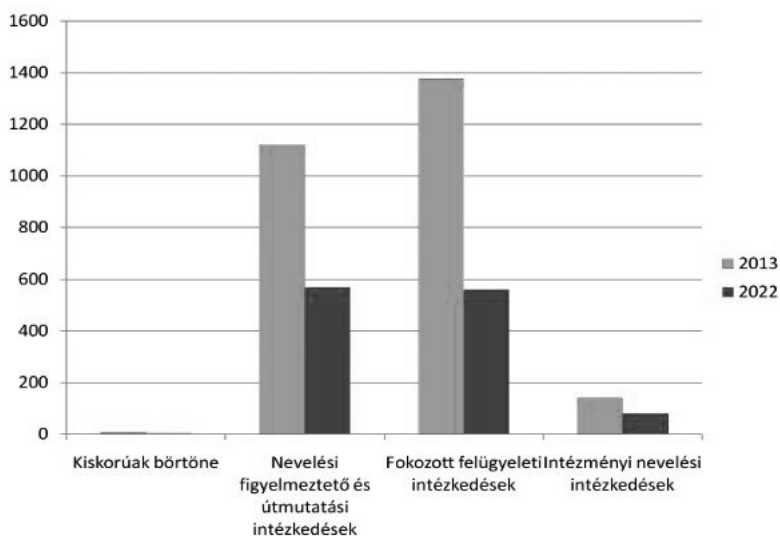
A táblázat tanúsága szerint 2013-hoz képest a fiatalkorú elkövetők, illetve elkövetések száma csökkenő tendenciát mutat. Mivel vizsgálódásom szempontjából a kiszabott szankciók voltak a legfontosabbak, ezért összehasonlítottam a 2013. évi statisztikai jelentést a 2022. évivel. Amint az a csatolt ábrán is látható (1. ábra), a börtönbüntetések száma szinte elenyésző, ugyanis ez a szankció csak a legsúlyosabb esetekben került kiszabásra. 2013-ban nyolc idősebb fiatalkorú személlyel szemben hoztak ilyen ítéletet, míg ez a szám 2022-re 50%-kal csökkent, vagyis négy fiatalkorú bűnelkövetőt ítéltek börtönbüntetésre. A fiatalok a bűncselekmény elkövetésének pillanatában gyakran még fejletlen értékrenddel rendelkeznek, ezért a börtön nemcsak büntetés, hanem lehetőség is hibáik javítására és pozitív viselkedési minták kialakítására. A jó reszocializációs programok révén a fiatalkorúakat megtanítják arra, hogy az életük során megtapasztalt nehézségek és traumák kezelésére olyan módszereket használjanak, amelyek hozzájárulhatnak a további bűnözés megelőzéséhez és elkerüléséhez.

A nevelő figyelmeztetési és útmutatási intézkedések száma jelentős, mivel – ahogyan már korábban említettem – ez a legenyhébb nevelő intézkedés. Olyan esetekben kerül alkalmazásra, ha az elkövető bűncselekményhez való hozzáállásából és magatartásából arra lehet következtetni, hogy már egy ilyen megrovás is hatékony lehet. Ezeknek a szankcióknak a száma 2013-ban elérte az 1122-t, míg 2022-re 570-re redukálódott, ami 49,2%-os csökkenést eredményezett.

2013-ban a fokozott felügyeleti intézkedések voltak a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben a leggyakrabban alkalmazott szankciók, számuk ugyanis elérte az 1377-et. A legdrasztikusabb változás az idők folyamán éppen ennél a nevelő intézkedésnél látható, ugyanis csaknem 60%-kal csökkent a számuk 2022-re; pontosabban 559 ilyen intézkedést rendeltek el.

² A szerbiai *Büntető törvénykönyv* a védett jogi tárgyak alapján a bűncselekmények 23 típusát különbözteti meg. A statisztikai hivatal ezek közül 8-at emelt ki, míg a maradék 15-öt az *Egyéb bűncselekmények* közé sorolta.

Kiemelném az intézményi nevelő intézkedések számának csökkenését is: amíg 2013-ban számuk elérte a 141-et, ez 2022-re 80-ra csökkent, ami 43,26%-os javulást jelentett (vö. STATISTICAL YEARBOOK 2014: 407; BILTEN 2023: 49).



1. ábra. Fiatalok elkövetőkkel szemben alkalmazott nevelő intézkedések száma 2013-ban, illetve 2022-ben (Forrás: STATISTICAL YEARBOOK 2014: 407; BILTEN 2023: 49)

A statisztikai hivatal az adatgyűjtés során különbséget tett a fiatalabb és az idősebb fiatalok elkövetők között. Míg 2013-ban 64 fiatalabb fiatalok személyével szemben alkalmaztak intézményi nevelő intézkedést, ez a szám 2022-re 43-ra csökkent. Az idősebb fiatalok elkövetők számának változásában is hasonló tendenciát fedezhetünk fel, ugyanis míg 11 évvel ezelőtt 77 személyével szemben lett kiszabva ilyen típusú intézkedés, 2022-re több mint 50%-kal csökkent arányuk, azaz pontosan 37 idősebb fiatalokkal szemben szabtak ki intézményi nevelő intézkedést (vö. BILTEN 2023: 49).

ÖSSZEGZÉS

A modern társadalmakban a fiatalok bünelkövetés az igazságszolgáltatási rendszer egyik égető problémája, amely mindig egyedi bánásmódot igényel az elkövetőkkel szemben. A fiatalok értelmi és döntéshozó képessége még fejlődésben van, így nem mindig tudják felmérni tetteik következményeit, vagy

még nem képesek társadalmilag elfogadható döntést hozni bizonyos kritikus helyzetekben. Épp ezért ezek a fiatalok megkülönböztetett figyelmet érdemelnek életkorukra való tekintettel, különösen a büntető rendelkezések meghozatalakor, hiszen a szigorú büntetés helyett jóval eredményesebbnek bizonyul a reszocializáció, az oktatás és a személyiségfejlődésre kiélezett egyensúly.

A javítóintézeti nevelés elsődleges célja a reszocializáció, az intézkedés letöltése utáni életre való felkészítés, olyan pozitív viselkedési minták elsajátítása, melyek arra sarkallják a fiatalkorú bűnelkövetőket, hogy a jövőben ne kövessenek el törvénszegést, és ne váljanak visszaeső bűnözővé. Ebben az életszakaszban elengedhetetlen számukra a megfelelő támogatás és segítségnyújtás, melyet a javítóintézet falain belül megkaphatnak. Különböző szakemberek foglalkoznak ugyanis a bentlakókkal annak érdekében, hogy az intézetből való kikerülésük után új életet kezdhessenek, az itt elsajátított tudással és tapasztalatokkal mielőbb munkába állhassanak, és vonzó, büntetlen és tisztességes jövőképet alkothassanak maguknak a javítóintézet falain kívül.

Ahogy a Köztársasági Statisztikai Hivatal adatai is szemléletesen bizonyítják, az elmúlt évtized során csökkent a fiatalkorú bűnelkövetések száma, és 2013 óta jelentős javulás figyelhető meg. Továbbra is elengedhetetlen azonban a megfelelő reszocializációs programok alkalmazása, mivel ha a fiatalok fel vannak készítve az intézet utáni életre, és ha minőségi oktatásban és szakképzésben részesülnek, akkor sokkal kisebb lesz annak az esélye, hogy kikerülve a nagyvilágba, újból törvénszegést kövessenek el. Azáltal pedig, hogy új esélyt kapnak, olyan erős jellem formálódhat belőlük, amely képes lesz ellenállni a kinti világ kísértéseinek új életük formálása során.

IRODALOMJEGYZÉK

BILTEN 2023 = Maloletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2022.

Prijave, optuženja i osude [Fiatalkorú elkövetők bűncselekményei a Szerb Köztársaságban 2022-ben. Feljelentések, vádemelések és ítéletek]. In: *Bilten*, 703.

BOŠKOVIĆ, Milo 1999. *Kriminološki leksikon*. Matica srpska, Novi Sad

Btk. = Büntető törvénykönyv. In: *Az SZK Hivatalos Közlönye*, 2005/85., 88. (jav.), 107. (jav.); 2009/72., 111.; 2012/121.; 2013/104.; 2014/108.; 2016/94.; 2019/35.

<https://www.mnt.org.rs/kozerdeku-informaciok/jogszabalyok-magyarul>. (2024. 04. 15.)

Fbbv. = Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. [A fiatalkorú bűnelkövetőkről és büntetőjogi védelméről szóló törvény]. In: *Službeni glasnik Republike Srbije*, 85/2005.

<https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2005/85/7/reg>. (2024. 04. 15.)

Fbbv. – törvénytervezet = Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica [Törvénytervezet A fiatalokú bünelkövetökröl és büntetőjogi védelméről szóló törvény módosításáról és kiegészítéséről]. In: *Zvanični veb-sajt Ministarstva pravde Republike Srbije*

<https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>. (2024. 04. 15.)

IGRAČKI, Jasmina 2020. *Efektí zatvora u resocijalizaciji osuđenika*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

PRAVILNIK 2006 = Pravilnik o kućnom redu kazneno-popravnog zavoda za maloletnike [A fiatalokúak javítóintézetének házirendjéről szóló szabályzat]. In: *Službeni glasnik Republike Srbije*, 71/2006, 14–26.

<https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2006/71/3>. (2024. 04. 15.)

RAJZINGER Ágnes 2005. A fiatalokúakkal szemben alkalmazható büntetések és intézkedések, különös tekintettel a szabadságvesztés büntetésre és a javítóintézeti nevelésre. In: *Debreceni Jogi Műhely – OTDK-különszám*, 2005. július 1. Online dokumentum

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/otdk_kulonszam/a_fiatalkorualkalmaszato_buntetesek_es_intezkedesek_kulonos_tekintettel_a_szabadsagvesztes_buntetesre_es_a_javitointezeti_nevelésre/. (2024. 04. 02.)

ŠKULIĆ, Milan 1998. *Delikvencija dece i maloletnika (krivično-procesni i kriminalistički aspekti)*. Pravni fakultet u Beogradu, Beograd

STATISTICAL YEARBOOK 2014 = *Statistical Yearbook of the Republic of Serbia*. Statistical office of the Republic of Serbia, Beograd

STOJANOVIĆ, Zoran 2020. *Krivično pravo – opšti deo*. Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad

SZK alkotmánya = A Szerb Köztársaság alkotmánya. In: *A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye*, 2006/98., 2021/115.

<https://www.mnt.org.rs/kozerdeku-informaciok/jogszabalyok-magyarul>. (2024. 04. 15.)

ABSTRACT • The main focus of this study is the resocialisation of juvenile offenders in Serbia, i.e. examining measures that contribute to the integration of young people aged 14–18 into society. When applying criminal sanctions, special attention must be paid to the age of offenders, as the emphasis today is on reintegration, education and personality development rather than severe pun-

ishment. At this stage in their lives, it is crucial that they receive the necessary support and assistance, which they can access within the correctional facility. In my study, I also seek answers to questions about how juvenile offenders can be effectively treated and rehabilitated so they can successfully reintegrate into society afterwards. For the educational measures within the correctional institution to be successful, an appropriate level of education and vocational training must be provided, as well as employment opportunities and community connections. I discuss four measures of resocialisation in more detail: work, education, community and cultural activities, and the reward system.

KEY WORDS • **juvenile offenders, juvenile delinquency, correctional institution, education, resocialisation**

SAŽETAK • Fokus ovog rada je resocijalizacija maloletnih učinilaca krivičnih dela, tj. ispitivanje mera ponovne integracije mladih između 14 i 18 godina u Srbiji. U ovim procedurama, tj. u primeni krivičnih sankcija se mora obratiti posebna pažnja na starost učinilaca, pošto je danas teža umesto na strogim kaznama na resocijalizaciji, vaspitanju i razvoju ličnosti. U ovoj životnoj dobi im je neophodna odgovarajuća podrška i pomoć, koja im se može pružiti unutar popravnog doma. – U radu pokušavam pronaći način kako efikasno tretirati i rehabilitovati maloletne učiniocce krivičnih dela, kako bi se posle sprovođenja mera uspešno uključili u društvo. Radi efikasnosti vaspitnog rada u okviru popravnog doma je neophodno odgovarajuće obrazovanje i sticanje struke, kao i obezbeđivanje mogućnosti zaposlenja i društvenih veza. Detaljnije se bavim sa četiri mera resocijalizacije i to: rad, obrazovanje, društveni i kulturni rad, kao i sistem nagrađivanja.

KLJUČNE REČI • **maloletni učinioci krivičnih dela, maloletni kriminalitet, popravni dom, vaspitanje, resocijalizacija**

Beérkezés időpontja: 2025. május 6.
Elfogadás időpontja: 2025. május 28.